

15. De FOD Mobiliteit en Vervoer en zijn voorgangers

Caroline Six en Bart van der Hertem

In deze sectie komen drie departementen aan bod die in de loop van de Belgische geschiedenis bevoegd waren voor een aantal aspecten van de economische infrastructuur, en die als de voorlopers kunnen worden beschouwd van de huidige FOD Mobiliteit en Vervoer. Ze hebben in de loop der jaren een aantal structurele en organisatorische veranderingen ondergaan. Samengevat komen die hierop neer:

- 1) In 1837 werd een Ministerie van Openbare werken opgericht, dat een aantal bevoegdheden kreeg toegewezen die voordien deel uitmaakten van andere departementen.
- 2) Bij de grote hervorming van het overheidsapparaat in 1884 werden twee afzonderlijke departementen gecreëerd. Het oude Ministerie van Openbare werken kreeg een andere naam, meer bepaald het Ministerie van Spoorwegen, Postwezen en Telegrafien. Dit departement kreeg in 1929 de naam van Ministerie van Verkeerswezen (a). Tegelijk werden een aantal bevoegdheden in verband met openbare werken overgeheveld naar een nieuw departement met onder

meer landbouw. Vanaf 1929 bestond opnieuw een afzonderlijk Ministerie voor Openbare werken (b).

- 3) Door de wet van 1988 met betrekking tot de derde fase van de staatshervorming werden een groot aantal bevoegdheden in verband met verkeerswezen en openbare werken overgeheveld naar het regionale niveau. De resterende bevoegdheden werden samengebracht in een nieuw federaal Ministerie van Verkeer en Infrastructuur (1990). Daarmee werd, op federaal niveau, de opsplitsing uit 1884 ongedaan gemaakt.

In wat volgt, komen de verschillende hierboven vermelde departementen aan bod. Voor de structurering van deze sectie kwamen diverse mogelijkheden in aanmerking. Het meest logisch leek de afbakening in functie van de bevoegdheden van het ministerie. Daarnaast was een bespreking mogelijk op basis van de naam van de ministeries. Uiteindelijk werd geopteerd voor deze laatste optie, waardoor kon worden aangesloten bij de reeks monografieën over de Belgische ministeries die werden gepubliceerd door het Algemeen Rijksarchief. Concreet houdt deze werkwijze in dat het Ministerie van Openbare werken uit 1837 wordt behandeld tot 1990 (paragraaf 1). Het departement van Spoorwegen, Postwezen en Telegrafien, later het Ministerie van Verkeerswezen, komt aan bod in een afzonderlijk stuk (paragraaf 2). In paragraaf 3 tot slot wordt ingegaan op het Ministerie van Verkeer en Infrastructuur dat in 2001 omgevormd werd tot de ROD Mobiliteit en Vervoer. De naar de gewesten overgeheveld bevoegdheden van de federale ministeries worden besproken in de desbetreffende secties.

15.1. *Het voormalige Ministerie van Openbare werken (1837-1990)*

15.1.1. *Bibliografie*

BOURGEOIS (P.). *Le Ministère des Victimes de la Guerre (1945-1946). Le Ministère des Dommages de Guerre (1945-1946). Le Ministère de la Reconstruction (1946-1952). Organisation et compétences*. Brussel, 1993.

GRÉGOIRE (J. M.). *Autosnelwegen in België. Ontstaan en verwezenlijking*. Brussel, 1984.

INDEKEU (B.). Een halve eeuw ten dienste van de Belgische waterwegen en dijken: Ulrich Kümmer (1792-1862), ingenieur van Bruggen en Wegen, in *Monumenten en Landschappen*, mei-juni 2004, p. 4-30.

VELLE (K.). *Het Ministerie van Openbare werken (1837-1990)*. Brussel, 1993, 2 dln.

In dit werk vindt men bronnen en een zeer uitgebreide bibliografie, organogrammen, een algemene organisatorische ontwikkeling, verwijzingen naar de wettelijke bepalingen in verband met het departement, informatie over de gedecentraliseerde diensten, adviesorganen en commissies. Het tweede deel is gewijd aan de bevoegdheden.

WATELET (M.). *Cartografie en politiek in het België van de 19^e eeuw. Bronnen voor de nationale en lokale geschiedschrijving*. Brussel, 1987.

15.1.2. Historisch overzicht

15.1.2.1. Het Ministerie van Openbare werken voor de hervorming van 1884

Vóór de oprichting van het Ministerie van Openbare werken in 1837, ressorteerden een aantal bij dit departement ondergebrachte diensten onder de Ministeries van Binnenlandse zaken, Buitenlandse zaken en Financiën. Bronnen over bijvoorbeeld de spoorwegen, de post, het zeezezen en het wegtransport kunnen voor de periode 1830-1836 eveneens in die rubrieken worden opgezocht.

Reeds kort na de onafhankelijkheid startte de Belgische overheid met grote plannen voor openbare werken. Belangrijke kredieten voor de uitbreiding van het wegennet en de ambitieuze spoorwegplannen namen in de centrale administraties een steeds belangrijker plaats in. Daarbij kwam dat de regering de terugname overwoog van een aantal belangrijke waterwegen die sinds 1819 aan de lagere overheden in beheer waren gegeven of door private ondernemingen waren aangelegd. Dit alles leidde in 1837 (KB van 13 januari 1837) tot de oprichting van een nieuw departement dat bevoegd was voor openbare werken.

Naast het wegennet met de dienst Bruggen en wegen en de administratie van de spoorwegen werden een aantal andere diensten ondergebracht in het nieuwe ministerie. In de eerste plaats de post (oorspronkelijk Financiën), omwille van de nauwe organisatorische banden met de spoorwegen. Voorts werd het zeezezen onttrokken aan het Ministerie van Buitenlandse zaken en werd, omwille van het technische karakter, het mijnzezen toegevoegd. Minder begrijpelijk was het toevoegen aan Openbare werken van de militie, de burgerwacht (oorspronkelijk Binnenlandse zaken) en de bevoegdheden met betrekking tot munt, maten en gewichten en de waarborg voor goud en zilver (oorspronkelijk Financiën). Nog in 1837 werd teruggekomen op deze maatregel en werden de laatstgenoemde administraties niet naar Openbare werken overgeheveld. Het KB van 27 december 1837 deelde het departement als volgt in :

- Division des routes
- Division des chemins de fer
- Division des mines
- Administration générale des postes
- Division garde civique, milice
- Marine

Tijdens de volgende jaren werden meerdere organisatorische wijzigingen doorgevoerd. Bij diverse KB's van 18 april 1840 werd het Bestuur van het zeezezen opnieuw naar Buitenlandse zaken overgeheveld, werden de *Division garde civique* en de *milice* gevoegd bij Binnenlandse zaken. Ten slotte werden de bevoegdheden inzake onderwijs, letteren, wetenschappen en schone kunsten bij Openbare werken gevoegd. Bij KB van 13 april 1841 werd de laatste verordening ongedaan gemaakt en werden deze administraties opnieuw bij Binnenlandse zaken gevoegd.

Bij KB's van 21 november 1846 en 27 januari 1850 werd tot een tweedelige organisatorische structuur overgegaan. De *Administration des ponts et chaussées et des mines* omvatte naast deze materies ook de waterwegen en de spoorwegen in aanleg. Daarnaast bestond de *Administration des chemins de fer*, waarbij de post

was ondergebracht. Wegens de nauwe banden tussen de wetgeving op de post en op de telegrafie, en het organisatorisch samengaan van spoorwegen en telegrafie, werd deze laatste afdeling ondergebracht bij de administratie van het spoor (KB van 1 augustus 1850).

Bij KB van 29 mei 1872 werd het Bestuur van het zeewezen opnieuw bij Openbare werken gevoegd. Ten slotte werd bij KB van 4 augustus 1882 het Bestuur van bruggen en wegen gevoegd bij het Ministerie van Binnenlandse zaken.

Vanaf 1884 werden een aantal verschuivingen in de namen en de bevoegdheden van de ministeries doorgevoerd. Dit had ook gevolgen voor Openbare werken. Zoals eerder opgemerkt, was de eigenlijke opvolger van het oude Ministerie van Openbare werken het Ministerie van Spoorwegen, Postwezen en Telegrafien (zie verder).

15.1.2.2. De periode 1884-1929: samenvoeging van openbare werken en landbouw, met frequente veranderingen in naam en bevoegdheden

In 1884 werd een belangrijke reorganisatie afgekondigd in de nationale administraties. In de eerste plaats werden de spoorwegen en de (tele)communicatie ondergebracht in een nieuw departement, namelijk het Ministerie van Spoorwegen, Postwezen en Telegrafien. De overige bevoegdheden van Openbare werken werden gevoegd bij de administraties landbouw en industrie (voorheen Binnenlandse zaken), in het nieuwe departement van Landbouw, industrie en openbare werken (KB van 16 juni 1884). Bij dit nieuwe ministerie werden ook de bevoegdheden ondergebracht inzake schone kunsten, wetenschappen en letteren.

In de loop van de volgende jaren werden nieuwe verschuivingen van bevoegdheden doorgevoerd. Zo werd bij KB van 20 april 1885 de Administratie van het bosbeheer toegevoegd (oorspronkelijk Ministerie van Financiën, beheer van registratie en domeinen) aan de Administratie van landbouw, nijverheid, waters en bossen. In 1888 (KB van 6 augustus 1888) werd het Ministerie van Binnenlandse zaken en Openbaar onderwijs opgericht en werden de bevoegdheden inzake wetenschappen, letteren en schone kunsten daaraan toegevoegd. Nog in dat jaar werd de bouw en het onderhoud van kolonies, gestichten en gevangenen toevertrouwd aan Openbare werken, evenals de Dienst voor openbare gezondheidszorg en gemeentewegen (oorspronkelijk Binnenlandse zaken; KB van 17 december 1888).

In 1894 (KB van 12 november 1894) werden een aantal bevoegdheden van het departement overgeheveld naar het Ministerie van Spoorwegen, Postwezen en Telegrafien. Tegelijk werd de Dienst der waterbouwkunde van het Bestuur van het zeewezen overgeheveld naar de dienst Bruggen en wegen van het Ministerie van Landbouw, Industrie en Openbare werken (KB van 12 november 1894). Ten slotte werd de administratie van de tramwegen en het wegvervoer (de *messageries*) gevoegd bij de Dienst voor openbare gezondheidszorg en gemeentewegen (KB van 12 november 1894).

Bij de oprichting van een afzonderlijk departement van Nijverheid en arbeid werd het Ministerie van Landbouw en Openbare werken gevormd (KB van 25 mei 1895). Alle materies betreffende de industrie en het mijnwezen werden naar het nieuwe Ministerie van Nijverheid en Arbeid overgebracht. Bij KB van 18 juni 1895 werd de Administratie van schone kunsten opnieuw bij Openbare werken

ondergebracht. Bij KB van 23 februari 1899 werden de bevoegdheden inzake gevangenissen, gestichten en kolonies bij het Ministerie van Justitie gevoegd.

Op 5 augustus 1899 werd het Bestuur van bruggen en wegen bij het Ministerie van Financiën gevoegd, dat vanaf dan de naam kreeg van Ministerie van Financiën en Openbare werken. De resterende bevoegdheden van het oude Ministerie van Landbouw en Openbare werken werden ondergebracht in een afzonderlijk Ministerie voor Landbouw.

Bij KB van 2 mei 1907 werd een afzonderlijk Ministerie van Openbare werken opgericht. Bij KB van 5 augustus 1910 werd opnieuw een Ministerie van Landbouw en Openbare werken opgericht. Het beheer van Bruggen en wegen werd in dit departement ondergebracht. Bij KB van 21 november 1918 werd een afzonderlijk Ministerie van Landbouw gevormd, maar op 16 december 1921 werd deze maatregel ongedaan gemaakt en werd opnieuw een Ministerie van Landbouw en Openbare werken opgericht. In 1925-26 werden nieuwe naamsveranderingen doorgevoerd: KB van 17 juni 1925 houdende de oprichting van een Ministerie van Openbare werken en KB van 20 mei 1926 houdende de oprichting van een Ministerie van Landbouw en Openbare werken. Bij KB van 4 april 1928 werd een Centrale dienst voor elektriciteit en elektromechanica (CDEE) opgericht, als een samenvoeging van diverse elektriciteitsdiensten.

15.1.2.3. De periode 1929-1990: het Ministerie van Openbare werken

Bij KB van 19 oktober 1929 werden Landbouw en Openbare werken opnieuw van elkaar gescheiden. In de loop der jaren werden verdere organisatorische veranderingen aangebracht, naargelang van de concrete noden van het moment. Zo werd op 18 januari 1932 een Dienst van het wegverkeer opgericht bij het Bestuur bruggen en wegen en in 1934 een Dienst voor de zuivering van afvalwaters. Deze laatste werd bij KB van 13 november 1939 gevoegd bij het Ministerie van Volksgezondheid. Bij KB van 25 maart 1935 werd een naamsverandering doorgevoerd naar Ministerie van Openbare werken en Werkloosheidsbestrijding, en tegelijk werd een Tijdelijke dienst voor de werkverschaffing opgericht. In 1936 veranderde de naam in Ministerie van Openbare werken en Werkverschaffing (KB van 9 januari 1936). Bij KB van 11 april 1936 werd een Dienst urbanisatie opgericht en op 31 juli 1936 een Dienst voor de binnenscheepvaart. Bij KB van 22 februari 1939 werd het Ministerie van Verkeerswezen en Openbare werken opgericht, maar reeds een paar maanden later veranderde de naam opnieuw in Ministerie van Openbare werken en Werkverschaffing. Op 5 januari 1940 werd het opnieuw Ministerie van Openbare werken.

Bij besluit van de Secretarissen-generaal van 9 augustus 1940 werden de bevoegdheden van alle rijksgebouwen ondergebracht bij Openbare werken. In 1943 veranderde de naam in Ministerie van Openbare werken, Transport en Verkeerswezen (besluit Secr.-gen. van 6 april 1943) en in 1944 werd het opnieuw Ministerie van Openbare werken (BS van 28 september 1944).

Het Commissariaat van 's Lands Wederopbouw werd bij KB van 14 september 1944 bij het Ministerie van Openbare werken gevoegd. In 1946 werd een afzonderlijk Ministerie van Wederopbouw opgericht, dat bij KB van 14 augustus 1952 werd afgeschaft. Het departement kreeg toen de benaming Ministerie van Openbare werken en Wederopbouw, en omvatte toen de volgende diensten:

- Bestuur van bruggen en wegen met daarin :
  - Bestuur der waterwegen
  - Bestuur der wegen
  - Bruggenbureau
- Bestuur der gebouwen
- Bestuur voor stedenbouw
- Bestuur voor elektriciteit en elektromechanica
- Bestuur voor wederopbouw

Bij KB van 4 oktober 1958 werd het Bestuur van de stedenbouw uitgebreid met een dienst Ruimtelijke ordening. In 1961 werd opnieuw geopteerd voor de benaming van Ministerie van Openbare werken (KB van 25 april 1961). Bij KB van 1 april 1971 werd een Regie der Gebouwen opgericht. In 1972 werd Huisvesting bij Openbare werken gevoegd (voorheen Volksgezondheid) (KB van 19 april 1972).

Na een verdeling van bevoegdheden inzake Openbare werken tussen nationale overheid en gewestregeringen tijdens de derde staatshervorming (1988), werd bij KB van 27 juni 1990 overgegaan tot de afschaffing van het Ministerie van Openbare werken en de oprichting van een nieuw federaal Ministerie van Verkeer en Infrastructuur, een samenvoeging van de resterende bevoegdheden van Openbare werken met die van het Ministerie van Verkeerswezen.

15.1.3. Archieven

Het Algemeen Rijksarchief heeft talrijke archiefreeksen in bewaring van de diensten van het vroegere Ministerie van Openbare werken. Deze geïnventariseerde reeksen vindt men terug in :

DE MECHELEER (L.). *Overzicht van de archieftoegangen in de leeszaal van het Algemeen Rijksarchief: Toestand op 1 januari 2008*. Brussel 2008.

Hieronder vindt men daarom alleen de belangrijkste reeksen en deze waarvan de inventaris slechts gepubliceerd werd na het verschijnen van dit werk, of waarvoor geen zoekinstrument verschenen is. Om de beperkte zichtbaarheid van dit soort archiefbestanden voor onderzoekers te compenseren, loopt er op dit ogenblik een project bij het Algemeen Rijksarchief onder leiding van P.-A. Tallier om te komen tot een “Staat van ontsluiting voor het onderzoek van archiefbestanden van centrale besturen van de hedendaagse periode”.

De koninklijke en ministeriële besluiten van de diensten van het Ministerie van Openbare werken maakten het voorwerp uit van diverse overdrachten en werden geïnventariseerd :

SIX (C.). *Administrations des Ponts et Chaussées, Mines, Chemins de Fer, Postes, Télégraphes, Téléphones, Marine et Aéronautique. Inventaire des arrêtés royaux et du Régent (1831-1979) versés par le SPF Mobilité & Transports, successeur en droit du Ministère des Travaux publics et du Ministère des Communications*. Brussel, 2008, p. 1-26.

SIX (C.). *Administrations des Ponts et Chaussées, Mines, Chemins de Fer, Postes, Télégraphes, Téléphones, Marine et Aéronautique. Inventaire des arrêtés minis-*

tériels et du Secrétaire général (1830-1979) versés par le SPF Mobilité & Transports, successeur en droit du Ministère des Travaux publics et du Ministère des Communications. Brussel, 2008, p. 1-38.

DEPOORTERE (R.), VANDEWEYER (L.). *Inventaire des recueils d'arrêtés royaux relatifs à l'Administration des Ponts et Chaussées (1882-1984) conservés aux Archives générales du Royaume.* Brussel, 1994.

DEPOORTERE (R.), VANDEWEYER (L.). *Inventaire des recueils d'arrêtés ministériels relatifs à l'Administration des Ponts et Chaussées (1882-1984) conservés aux Archives générales du Royaume.* Brussel, 1994.

DEPOORTERE (R.), VANDEWEYER (L.). *Inventaire d'arrêtés ministériels relatifs à l'Administration des Ponts et Chaussées, Urbanisme (1946-1963).* Brussel, 1994.

Arrêtés royaux et ministériels et subsides concernant la voirie vicinale, voirie urbaine et les cours d'eau, 1848-1939, onuitgegeven inventaris. Het archiefbestand kan worden geraadpleegd als dit vooraf schriftelijk wordt aangevraagd.

Voor de Franse periode heeft het Ministerie van Openbare werken in Parijs in het midden van de 20e eeuw een archiefbestand met dossiers en plannen teruggegeven:

ANTOINE (F.). *Inventaire des archives de l'Administration centrale des Ponts & Chaussées, de la Direction générale des Ponts et Chaussées et des ingénieurs en chef des départements de la Dyle et de l'Escaut 1795-1814 [1739-1814].* Brussel, 2007.

Staten van de voorschotten toegekend door de “Société coopérative d'Avances et de Prêts” via het Secretariaat-generaal van het Ministerie van Landbouw en Openbare werken zijn voor de periode 1913-1919 bewaard. Er is een overdrachtslijst en het archiefbestand kan worden geraadpleegd als dit vooraf schriftelijk wordt aangevraagd.

Zeven archiefbestanden en elf registerreeksen voor de periode 1814 tot het eerste derde van de 20^e eeuw zijn geïnventariseerd in:

COSEMANS (A.), LAVELLEYE (J.). *Inventaris van het archief Waterstaat (1814-1830), van het archief van het Ministerie van Openbare werken (Beheer bruggen en wegen) en van de archiefbestanden Concessies van spoorwegen (enz.) en Buurtspoorwegen* [uitgegeven door D. DE STOBBELEIR]. Brussel, 1975.

Behalve de archiefbestanden vermeld in de titel, bevat deze inventaris ook beschrijvingen van archieven i.v.m. de wegen, civiele gebouwen, trams, de Bijzondere dienst voor de studie van kunstwerken en waterwegen.

De dienstorders van het Bestuur der Staatsspoorwegen werden voor de periode 1836-1851 bewaard. Er is een overdrachtslijst en ze kunnen worden bestudeerd na voorafgaand schriftelijk verzoek. Zie de archieven van het Ministerie van Verkeerswezen en van Posterijen, Telegrafie en Telefonie hieronder voor de concessies van de spoorwegen.

De archieven van de Exploitatiedienst der scheepvaartwegen die afhing van het Bestuur der waterwegen, beslaan de periode 1898-1990. Deze archieven zijn afkomstig van de bureaus algemene zaken, berichten aan de binnenscheepvaart

en documentatie en hebben niet alleen betrekking op de nationale, maar ook op de internationale bevoegdheden van deze dienst, onder meer in het kader van de Europese instellingen, die toen in volle ontwikkeling waren. Ze maken ook duidelijk welke bijdrage het Bestuur der waterwegen heeft geleverd aan de grote werken en investeringen die vanaf 1956 werden opgestart. Ze zijn geïnventariseerd in:

SIX (C.). *Ministère des Travaux publics. Administration des Voies hydrauliques, inventaire des archives du Service d'exploitation des voies navigables 1898-1990*. Brussel, 2009.

Vijf archiefbestanden van het Bestuur van de stedenbouw hebben betrekking op de wederopbouw van het land en de schadevergoedingen voor de periode 1940-1990. Ze werden geïnventariseerd door François Antoine.

Het Algemeen Rijksarchief bevat tot slot ook documenten van de adviesorganen van het Ministerie van Openbare werken, zoals het Geschillencomité, daarna het Comité voor Wetgeving (1879-1885), de Hoge Raad voor de Binnen(scheep)vaart (1930-1939), de Nationale Commissie voor de Grote Werken (1927) en de Nationale Commissie voor het Havenbeleid (1978-1983). Het grootste deel van deze archiefbestanden is geïnventariseerd (behalve dat van de Nationale Commissie voor het Havenbeleid, waarvan alleen een overdrachtlijst bestaat en de toegang tot 2033 beperkt blijft):

SIX (C.) *Inventaires des archives produites par les services décentralisés et les organes consultatifs du Ministère des Travaux publics. Office de la Navigation; Comité de Contentieux; Conseil supérieur de la Navigation intérieure; Commission nationale des Grands Travaux*. Brussel, 2009.

De Rijksarchieven in de Provinciën hebben verschillende archiefbestanden in bewaring over de buitendiensten van het Ministerie van Openbare werken. Antwerpen bewaart een archiefbestand met kaarten en plannen voor de periode 1815-1975 (1134 archiefnummers) en dearchieven van de Speciale dienst Kempisch Kanaal voor de periode 1854-1964:

HOUTMAN (E.). *Overzicht van dearchieven en verzamelingen van het Rijksarchief te Antwerpen. Band I: Overheidsarchieven*. Brussel, 2006, p. 311-312.

Beveren is een hulpdepot voor het departement Vlaanderen van het Rijksarchief. In dat opzicht beschikt het over een schat van archiefbestanden van verschillende buitendiensten van Brugge en wegen voor de afdelingen Oostende, Gent, Antwerpen, Brugge en Turnhout van 1793 tot 1972; voor diezelfde afdelingen vindt men er ook talloze archiefbestanden van waterwegen voor de periode 1847-1983:

PRENEEL (M.). *Overzicht van dearchieven in het Rijksarchief te Beveren. Archiefvormers van het ressort Vlaanderen*. Brussel, 2006, p. 545-558.

Het depot van Beveren bewaart ook een archiefbestand van de Dienst voor topografie en fotogrammetrie, die onder de Algemene technische diensten van het Hoofdbestuur viel, voor de periode 1974-1978 (*Ibidem*, p. 553).

Deze dienst had ook een opmerkelijke fotocollectie met duizenden negatieven opgebouwd. De collectie wordt nu bewaard door de Persdienst van de Regie der Gebouwen.

Bij het Rijksarchief te Bergen worden twee archiefbestanden van het Bestuur der bruggen en wegen bewaard. In totaal gaat het om enkele tientallen strekkende meters voor de periode 1842-1966 en de periode 1966-1984. Voor die tweede periode gaat het om de registers van briefwisseling van de dienst wegen-signalisatie van Henegouwen:

HONNORÉ (L.). *Guide des fonds et collections des archives de l'État à Mons*. Brussel 2006, p. 285-286.

Daarnaast vindt men er ook nog drie archiefbestanden van de provinciale directie voor Henegouwen van het Bestuur voor stedenbouw en ruimtelijke ordening. Ze beslaan de periode 1946-1982 (*Ibidem*, p. 286-288).

Het Rijksarchief te Luik tot slot bewaart een archiefbestand Bruggen en wegen van de provincie voor de periode 1815-1928. Dit archiefbestand bevat dossiers van de afdelingen wegen, civiele gebouwen, waterwegen, enz. De inventarisering door Anne Jacquemain zal in juni 2010 voltooid zijn.

Ten slotte worden in de reeds geciteerde studie van VELLE (K.). *Het Ministerie van Openbare werken ...*, dl. 1, p. 17 een aantal gedrukte inventarissen opgenomen waarin archiefmateriaal in verband met het ministerie wordt vermeld.

15.1.4. Publicaties

Deze sectie bevat diverse soorten publicaties. Vooreerst zijn er werken die werden uitgegeven door het Ministerie van Openbare werken of die door ambtenaren ervan werden samengesteld. Daarnaast werden overheidspublicaties opgenomen die informatie bevatten over het betrokken departement. Ten slotte worden ook een aantal niet-periodieke publicaties vermeld, uitgaande van Openbare werken. In de documentatiedienst van het huidige Ministerie van Verkeer en Infrastructuur wordt de bibliotheek bewaard van het voormalige Ministerie van Openbare werken en het voormalige Ministerie van Spoorwegen, Post en Telegrafie. Daar vindt men een uitgebreide bibliografie over zeer verscheiden onderwerpen, naast statistische bronnen en publicaties.

In de onderstaande lijst werd geen volledigheid nagestreefd. Een meer exhaustieve lijst met publicaties vindt men in VELLE (K.). *Het Ministerie van Openbare werken*, *op. cit.*, dl. 1, p. 17-25. Zie ook *Ibidem*, p. 25-69 voor een aantal werken die informatie geven over het departement of delen daarvan. Zie voor officiële publicaties ook DE WEERDT (D.). *Bibliographie rétrospective*, *op. cit.*

Chemins de fer. Compte rendu. Brussel, 1835-1884.

Jaarverslagen van de staatsspoorwegen voor de periode 1835-1884. Deze verslagen werden jaarlijks gepubliceerd in de *Parlementaire Documenten*. Ze bevatten veel informatie over de private spoorwegen, de post (vanaf 1867), de telegrafie (vanaf 1850), de telefonie (vanaf 1883), de wegen (geen systematische informatie), en het zeewezen (vanaf 1873).

Annales des Travaux publics de Belgique. Tijdschrift der Openbare Werken van België. Brussel, 1843-1992.

Dit tijdschrift bevat veel informatie over technologische ontwikkelingen, transport, openbare werken, telegrafie (periode na 1850), bibliografieën, biografische notities.

Chemins de fer et routes ordinaires. Rapport présenté aux Chambres législatives par le Ministre des Travaux publics 1830-1843. Brussel, 1844.

Annuaire du Ministère des Travaux publics. Brussel, 1880-1884.

Bevat organogrammen en personeelslijsten.

Notice sur le recensement de la circulation sur les routes de l'État en 1908. Brussel, 1920.

Administration des chemins de fer de l'État. Recueil des principaux jugements et arrêts rendus en matière d'exploitation de chemins de fer. Brussel, 1879³.

Chemins de fer. Rapports de la commission des tarifs, instituée par arrêté royal du 14 juin 1841. Brussel, 1841.

LOISEL (F.). *Annuaire spécial des chemins de fer belges (période de 1835 à 1865 inclus).* Publié sous la direction du Cercle de la Conférence des Chemins de fer belges par son secrétaire Félix Loisel. Brussel, 1867.

Procès-verbaux des séances du comité consultatif des chemins de fer, postes et télégraphes. Z.p., z.j.

PIEYNS (J.). Les archives de l'Administration des Ponts et Chaussées, in *Economische geschiedenis van België. Behandeling van bronnen en problematiek. Handelingen van het Colloquium te Brussel.* Brussel, 1973, p. 223-228.

Dit artikel gaat in op de productie, de bewaring en de klassering van de archieven van die administratie.

Recueil des conventions et documents divers relatifs notamment à la reprise des chemins de fer exploités par la société concessionnaire des bassins houillers du Hainaut. Brussel, 1880.

Le chemin de fer et le parlement 1835-1860. Traits d'histoire relatifs à la politique des transports et particulièrement à la politique des tarifs. Brussel, 1935.

Documents à consulter sur la question des péages des canaux et rivières. Brussel, 1842.

Statistique du mouvement des transports ou les voies navigables de la Belgique. Brussel, 1880.

VIFQUAIN (J.-B.). *Des voies navigables en Belgique. Considérations historiques suivies de propositions diverses ayant pour objet l'amélioration et l'extension de la navigation.* Brussel, 1843.

Album du développement progressif du réseau des routes et des voies navigables de 1830 à 1880. Annexe au compte rendu des opérations du Département des Travaux publics pendant l'année 1880. (Brussel), z.j.

Album statistique des dépenses et recettes faites par l'État sur le réseau des voies navigables de 1830 à 1880. Brussel, 1881.

15.2. *Het voormalige Ministerie van Verkeer en van Post, Telegrafie en Telefonie (1884-1990)*

15.2.1. *Bibliografie*

DEVOLDER (C.). *Het Ministerie van Verkeer en van Post, Telegrafie en Telefonie (1884-1990)*. Brussel, 1995.

Dit werk werd op dezelfde wijze opgebouwd als de studie van K. Velle over het Ministerie van Openbare werken.

GRÉGOIRE (J. M.). *Autosnelwegen in België. Ontstaan en verwezenlijking*. Brussel, 1984.

VAN DER HERTEN (B.). De evolutie van de Belgische post, 1830-1913, in *BTFG*, 1996, p. 805-837.

VAN DER HERTEN (B.). De verre voorlopers van Belgacom: van optische naar elektrische telegrafie in België, 1803-1850, in *BTNG*, 1996, nrs. 3-4, p. 5-28.

VAN DER HERTEN (B.). *België onder stoom: transport en communicatie tijdens de 19^e eeuw*. Leuven, 2004.

15.2.2. *Historisch overzicht*

Bij KB van 16 juni 1884 werd het Ministerie van Spoorwegen, Postwezen en Telegrafien opgericht. Dit gebeurde in een algemene herstructurering van het Belgische overheidsapparaat na de verkiezingen van 1884. In strikte zin is dit departement de voortzetting van het Ministerie van Openbare werken zoals dat was opgericht in 1837. Het bestond uit volgende afdelingen:

- Administration des chemins de fer de l'État
- Administration des postes et télégraphes
- Administration de la marine

Bij KB van 23 mei 1888 werden de administraties van de post en de telegrafie gescheiden. Het laatste onderdeel kreeg in 1913 een andere naam: Beheer van telegrafien en telefonen. Omwille van het groeiende belang van de elektriciteit, werd in 1910 een aparte sectie opgericht binnen het departement, namelijk het Bestuur der elektriciteit (KB van 30 juni 1910).

In 1912 werden de staatsspoorwegen en de telecommunicatie ondergebracht in twee afzonderlijke departementen, namelijk een Ministerie van Zeewezen, Posterijen en Telegrafien en een Ministerie van Spoorwegen (KB van 30 november 1912). In 1914 werd de opsplitsing ongedaan gemaakt, en werden de diverse besturen ondergebracht in het Ministerie van Spoorwegen, Zeewezen, Posterijen en Telegrafien (KB van 28 februari 1914).

Na de Eerste Wereldoorlog werd de Dienst voor het vervoer over de binnenwaters van het Ministerie van Oorlog overgeheveld naar het Ministerie van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafien (KB van 31 juli 1919). Dat bleef zo tot 1931, toen deze sectie bij Openbare werken werd gevoegd (KB van 23 juni 1931). Nadat de luchtvaart aanvankelijk behoorde tot het Ministerie van Landsverdediging (KB van 21 september 1919), werd in 1925 de burgerlijke luchtvaart ondergebracht bij het Ministerie van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafien (KB van 26 augustus 1925). Daarop werd de naam veranderd in Ministerie van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafien, Telefonen en Luchtvaart (KB van 8 december 1925).

In 1926 werd de Nationale Maatschappij van Belgische Spoorwegen opgericht (KB van 7 augustus 1926). In 1929 werd het ministerie uitgesplitst in twee afzonderlijke departementen. Het Ministerie van Vervoer, later gecorrigeerd naar Ministerie van Verkeerswezen (KB van 19 oktober 1929) beheerde het zeewezen en de luchtvaart. Het Ministerie van Posterijen, Telegrafien en Telefonen was bevoegd voor de overblijvende diensten (KB van 19 oktober 1929). In 1930 werd een Regie van Telegrafie en Telefonie opgericht (wet van 19 juli 1930) (zie hiervoor het hoofdstuk over de parastatalen van dit ministerie).

In 1938 werd de opdeling in twee ministeries ongedaan gemaakt, en werd overgegaan tot de oprichting van een Ministerie van Verkeerswezen, Posterijen, Telegrafie en Telefonie en het Nationaal Instituut voor Radio-omroep (KB van 15 mei 1938). In 1939 werd kortstondig een fusie doorgevoerd van Openbare werken en werkverschaffing met het Ministerie van Verkeerswezen, Posterijen, Telegrafie en Telefonie en het Nationaal Instituut voor Radio-omroep in een Ministerie van Verkeerswezen en Openbare werken (KB van 22 februari 1939). Nog in datzelfde jaar werd deze maatregel ongedaan gemaakt (KB van 16 april 1939).

Na de Tweede Wereldoorlog bestond het departement uit volgende diensten :

- Bestuur van het vervoer
- Bestuur van het zeewezen
- Bestuur van de luchtvaart
- Commissariaat-generaal voor toerisme
- Bestuur der posterijen

In 1953 werd binnen het Ministerie van Verkeerswezen een afzonderlijk Bestuur voor de binnenvaart opgericht, toen deze sectie werd overgedragen door het Ministerie van Openbare werken en wederopbouw (KB van 23 februari 1953). In 1959 werd de binnenvaart gevoegd bij het zeewezen, in een nieuw gevormd Bestuur van het zeewezen en van de binnenscheepvaart (KB van 25 november 1959). Bij KB van 9 oktober 1961 werd de benaming veranderd in Ministerie van Verkeerswezen en van Post, Telegraaf en Telefoon. Bij wet van 6 juli 1971 werd een Regie der Posterijen ingesteld. In 1974 werd een nieuwe naamsverandering doorgevoerd, namelijk Ministerie van Verkeerswezen (KB van 19 augustus 1974).

Bij wet van 8 augustus 1988 met betrekking tot de derde staatshervorming werd overgegaan tot de overheveling van een groot aantal bevoegdheden naar de gewesten. In 1990 werd een nieuw nationaal departement gevormd waarin de overgebleven nationale materies van Verkeerswezen en openbare werken werden samengevoegd. Het departement kreeg de naam van Ministerie van Verkeer en Infrastructuur en trad in werking op 1 juli 1990.

15.2.3. Archieven

Sinds 2005 houdt het Algemeen Rijksarchief de koninklijke en ministeriële besluiten van het Ministerie van Verkeerswezen en zijn rechtsvoorgangers voor de periode 1884-1979 in bewaring :

SIX (C.). *Administrations des Ponts et Chaussées, Mines, Chemins de Fer, Postes, Télégraphes, Téléphones, Marine et Aéronautique. Inventaire des arrêtés royaux et du Régent (1831-1979)*, op. cit.

SIX (C.). *Administrations des Ponts et Chaussées, Mines, Chemins de Fer, Postes, Télégraphes, Téléphones, Marine et Aéronautique. Inventaire des arrêtés ministériels et du Secrétaire général (1830-1979)*, op. cit.

Het vervolg van deze reeksen wordt bewaard door het Informatie- en Documentatiecentrum van de FOD Mobiliteit en Vervoer. Ze kunnen na afspraak worden geraadpleegd.

Een archiefbestand van één strekkende meter archieven van dit centrum wordt door het Algemeen Rijksarchief bewaard. Het gaat vooral om dossiers die duidelijk maken wat er tijdens de Eerste Wereldoorlog met de documenten van het ministerie is gebeurd, en om briefwisseling:

SIX (C.). *Ministère des Communications, Secrétariat général. Archives du Centre d'Information et de Documentation ainsi que de ses prédécesseurs en droit, 1881-1982, versées en 2005*. Brussel, 2009.

Het ARA heeft ook documenten in bewaring over de opleiding en het statuut, vooral dan het syndicale statuut, van de ambtenaren, opgemaakt door de personeelsdienst van het ministerie. Het gaat maar om één strekkende meter, maar die beslaat wel de periode 1894 tot 1960. Het is een uiterst interessante bron voor wie de vakbeweging binnen de ministeries wil bestuderen. Er is een overdrachtslijst en het archiefbestand kan volgens afspraak worden geraadpleegd.

Het ARA heeft verder ook twee archiefbestanden in bewaring met betrekking tot de spoorwegconcessies voor de periode 1845-1927. Deze kunnen worden geraadpleegd (zie: *Inventaris van de archieven van concessies van spoorwegen*, in *Inventaris van het archief Waterstaat*, op. cit., p. 129-131; het tweede archiefbestand heeft een niet gepubliceerde beknopte inventaris en kan op verzoek worden geconsulteerd).

Al in 1940 heeft het Zeewezen een aanzienlijke hoeveelheid documenten bij het ARA neergelegd. De bestanden die tot 1978 zijn gedeponneerd, worden ontsloten door:

VLEESCHOUWERS (C.). *Inventaris van het archief van het Bestuur van het Zeewezen (1830-1976)*. Brussel, 1979.

Dit archief heeft betrekking op de koopvaardij, de binnenscheepvaart, de zeevisserij en de Regie van het Zeewezen (Londen).

Met een overdracht in 2005 werden de archieven van dit bestuur vervolledigd:

SIX (C.). *Archives de l'Administration de la Marine, 1882-1993. Versement 2005*. Brussel, 2009.

Binnen die administratie werden ook de archieven van de Directie binnenvaart en zijn rechtsvoorgangers aan het ARA overgedragen. Deze documenten beslaan niet alleen het volledige bestaan van die Directie, i.e. de periode 1919-1990, maar bevatten ook oudere documenten die verband houden met die activiteit. Ze hebben betrekking op de nationale en de internationale bevoegdheden van de dienst (onder meer binnen de Europese instellingen) die toen in volle ontwikkeling waren:

SIX (C.). *Administration de la Marine et de la Navigation intérieure. Archives du Service de la Navigation intérieure, 1898-1991, versées en 2005*. Brussel, 2009.

Voor het overige werden ook de koninklijke en ministeriële besluiten van het Bestuur van het zeewezen (en van de binnenvaart) voor de periode 1830-1988 neergelegd. Ze vullen de bovengenoemde verzameling aan, vooral dan wat de periode voor juli 1872 betreft, toen het Beheer van het zeewezen onder Openbare werken werd ondergebracht. Ze zijn geïnventariseerd in:

SIX (C.). *Inventaire des recueils d'arrêtés royaux et du Régent relatifs à l'Administration de la Marine, 1831-1988, originaux et copies versés par le service Personnel & Organisation du SPF Mobilité & Transports*. Brussel, 2009.

SIX (C.). *Inventaire des recueils d'arrêtés ministériels relatifs à l'Administration de la Marine 1831-1988, originaux et copies versés par le service Personnel & Organisation du SPF Mobilité & Transports*. Brussel, 2009.

De archieven van het Bestuur der posterijen zijn in twee reeksen aan het ARA neergelegd. De eerste reeks bevatte een aantal financiële documenten:

THIELEMANS (M.-R.), herzien door DEPOORTERE (R.). *Inventaire des archives de l'administration des postes. Première série. Documents comptables (1830-1965)*. Brussel, 1995.

De tweede reeks omvat documenten van de dienst Personeel en Algemene zaken en van zijn rechtsvoorgangers:

DEVOLDER (K.). *Inventaris van het archief van het Bestuur van de Posterijen (1894-1965), tweede reeks*. Brussel, 2006.

De Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis hebben de verzamelingen van het Museum van de Post overgenomen toen de instelling in 2003 werd opgeheven. Deze collecties bevatten niet alleen voorwerpen, maar ook archieven van het Bestuur der posterijen, waarvan de belangrijkste reeksen zijn: dienstnota's en reglementen (1830-1990); dossiers van de centrale diensten (ca. 1888-1990); dossiers over de vestiging van postkantoren per gemeente (ca. 1910-1990); dossiers over de organisatie en over de lokalen van de postkantoren (ca. 1910-1990). Deze archieven werden aan de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis overgedragen om de collecties te kunnen documenteren. Op termijn worden ze aan het Rijksarchief overgemaakt.

In 2002 heeft Belgacom een archiefbestand aan het ARA overgedragen over de activiteiten van Belgacom zelf, maar vooral over die van de rechtsvoorgangers, i.e. het Beheer van telegrafien en telefonen tot 1929 en daarna van de Regie van Telegrafie en Telefonie (RTT). Het betreft vooral documenten over de geschiedenis van de telecommunicatie in België, de buurlanden en Belgisch Congo (oorsprong van de telegraaf en de telefoon, structuur en organisatie van de sector, situatie tijdens de twee wereldoorlogen, enz.); over telegrafie- en telefonietalen en -technieken; over het beheer van het telegrafie- en telefoonverkeer in België en onze buurlanden, over de diensttelegrafie; over de directie en het personeel van het bestuur; over de internationale telegrafie- en telefonie-instellingen, -conferenties en -onderhandelingen:

DE BRUYN (O.). *Inventaire des archives de Belgacom et de ses prédécesseurs conservées aux Archives générales du Royaume 1809-2001*. Brussel, 2009.

Het ARA heeft tot slot ook documenten in bewaring van de directiecomités en de adviesorganen van het Ministerie van Verkeerswezen en zijn rechtsvoorgangers, zoals de Hoge Raad voor Vervoer (1928-1933) en de tweede afdeling van het Wetgevend Comité. Naast deze adviesorganen *stricto sensu* zijn er ook de archieven van internationale instellingen waarin vertegenwoordigers van het ministerie zitting hadden:

SIX (C.). *Inventaires des archives produites par les services décentralisés et les organes consultatifs du Ministère des Communications: Conseil supérieur des Transports. Commission centrale pour la Navigation du Rhin. Société des Nations. Commission consultative et technique des Communications et du Transit. Office national pour l'Achèvement de la Jonction Nord-Midi*. Brussel, 2009.

SIX (C.). *Inventaires des archives produites par les services décentralisés et les organes consultatifs du Ministère des Travaux publics, op. cit.*, p. 17-25.

De Rijksarchieven in de Provinciën bewaren verschillende archiefbestanden over de buitendiensten van het Ministerie van Verkeerswezen. In Antwerpen wordt een inschrijvingsregister voor emigranten bewaard dat door de zeevaartpolitie (nu scheepvaartpolitie) voor 1855 werd opgemaakt:

HOUTMAN (E.). *Overzicht van de archieven, op. cit.*, p. 309-310.

In Beveren worden eerst en vooral archiefbestanden van de diensten Scheepsbouw, Overzees vervoer, Binnenvaart, Zeevaartinspectie en Scheepsmeting voor de periode 1876-1990 bewaard (PRENEEL (M.). *Overzicht van de archieven, op. cit.*, p. 559-568). In het bijzonder voor Scheepsmeting: ASAERT (G.). *Inventaris van meetbrieven (1884-1913)*. Brussel, 1981, en *Plaatsinglijst van het archief van de Zeevaartinspectie en Scheepsmeetdienst te Antwerpen (1883-1988)*. Z.p., 1984-1989; wat de regeling van de binnenvaart betreft, is er: *Plaatsinglijst van het archief van de Dienst Regeling Binnenvaart. Bijzonder Comité België-Rijn (1946-1973)*. Z.p., 1961.

Daarnaast moeten we ook de archiefbestanden van de Waterschoutsambten van Antwerpen, Oostende en Zeebrugge voor de periode 1826-1999 vermelden. Het merendeel heeft een plaatsingslijst; cf. PRENEEL (M.). *Overzicht van de archieven, op. cit.*, p. 569-573. De archieven van het Waterschoutsambt van Oostende werden geïnventariseerd: ASAERT (G.). *Analytische inventaris van monsterrollen ter visserij (1818-1843 en 1860-1910)*. Brussel, 1986. Tot slot zijn er nog vier archiefbestanden van de afdeling Vloot van Oostende voor de periode 1931-1999, die door de buitendiensten van de Vlaamse Gemeenschap werden overgedragen. De plaatsingslijsten werden in 1999 en 2004 opgesteld; cf. PRENEEL (M.). *Op. cit.*, p. 579-582.

15.2.4. Publicaties

In de Documentatiedienst van het huidige Ministerie van Verkeer en Infrastructuur wordt de bibliotheek bewaard van het voormalige Ministerie van Openbare werken en het voormalige Ministerie van Spoorwegen, Post en Telegrafie.

Daar vindt men een uitgebreide bibliografie over zeer diverse onderwerpen, naast statistische bronnen en publicaties.

Algemene statistische werken en verwijzingen naar de budgetten van de ministeries werden al vermeld in de sectie over Openbare werken. Zie ook in de reeds vermelde studie van C. DEVOLDER (p. 15-28) voor een uitvoerige lijst met publicaties.

Annuaire du Ministère des Chemins de fer, Postes et Télégraphes pour l'année ...
Brussel, 1885-1912.

Annuaire du Ministère de la Marine, des Postes et des Télégraphes pour l'année 1913. Brussel, 1913.

Annuaire du Ministère des Chemins de fer pour l'année 1914. Brussel, 1914.

Annuaire du Ministère des Chemins de fer, Marine, Postes, Télégraphes, Téléphones et Aéronautique pour l'année ... . Jaarboek van het Ministerie van Spoorwegen, Zeewezen, Posterijen, Telegrafen, Telefonen en Luchtvaart voor het jaar ... . Brussel, 1926, 1927, 1929. *Annuaire du Ministère des Transports pour l'année ... . Jaarboek van het Ministerie van Verkeerswezen voor het jaar ... .* Z.p., 1936-1938.

Annuaire du Ministère des Communications pour l'année ... . Jaarboek van het Ministerie van Verkeerswezen voor het jaar ... . Brussel, 1940-1941.

Jaarboek van het personeel van het Ministerie van Verkeerswezen. Annuaire du personnel du Ministère des Communications. Brussel, 1969-1989.

Ministère des Chemins de fer, Postes et Télégraphes. Compte-rendu des opérations 1885-1923. Brussel, 1886-1924 (voortzetting van: *Chemins de fer. Rapports présentés aux Chambres législatives*, met andere woorden de jaarverslagen van de staatsspoorwegen. Zie ook de sectie over Openbare werken).

Echo's van Verkeerswezen. Échos des Communications. Brussel, 1958-.

Het Belgisch toerisme in 1952-. Le tourisme belge en 1952-. Brussel, 1953-.

Verkeer en vervoer in België. Statistische gegevens. Les transports en Belgique. Recueil de statistiques. Brussel, 1962-.

15.3. Ministerie van Verkeer en Infrastructuur (1990-2001) en FOD Mobiliteit en Transport (2001-)

15.3.1. Bibliografie

Wegwijs in de federale administratie. Deel 1. De federale ministeries, op. cit.,
p. 379-410.

Ministerie van Verkeer en Infrastructuur. Brussel, 1997 (onuitgegeven brochure).

La passion du service. Brussel, 2007.

15.3.2. Historisch overzicht

Dit departement beheert een fors afgeslankt takenpakket, zoals vastgelegd in de wet van 8 augustus 1988 tot wijziging van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming van de instellingen. Het ministerie werd opgericht bij KB van 27 juni 1990 en trad in werking op 1 juli 1990. Het behandelt een aantal nationale materies, vooral dan in verband met verkeer. Een groot aantal bevoegdheden die

voordien nationaal werden opgevolgd in de Ministeries van Openbare werken en van Verkeer, werden immers aan de gewesten afgestaan.

Van belang is ook de vorming van een aantal overheidsbedrijven (wet van 21 maart 1991) waarin de Belgische Spoorwegen, Belgacom, De Post en de (nooit onder die naam tot stand gebrachte) Nationale Maatschappij der Luchtwegen werden ondergebracht (zie hierover het hoofdstuk over de parastatalen). Het departement bevatte de volgende diensten :

- Bestuur van de luchtvaart
- Bestuur van de maritieme zaken en van de scheepvaart
- Bestuur van het vervoer te land
- Bestuur van de verkeersreglementering en van de infrastructuur
- Algemene diensten

De Federale Overheidsdienst Mobiliteit en Vervoer werd op 20 november 2001 bij KB opgericht in het raam van de modernisering van de administratie (de Copernicushervorming). De FOD nam de belangrijkste bevoegdheden van het Ministerie van Verkeer en Infrastructuur over, met uitzondering van de volgende diensten :

- Dienst kwaliteit van de bouw, opgenomen in de FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie.
- Dienst rampenschade en de dienst belast met de uitwerking van burgerlijke verdedigingsplannen, opgenomen in de FOD Binnenlandse zaken.
- Bureau voor burgerlijke verdedigingsplannen, opgenomen in het Ministerie van Landsverdediging (in 2009 is deze bevoegdheid overgenomen door de FOD Mobiliteit en Vervoer. Het bureau valt onder de rechtstreekse bevoegdheid van Secretariaat en Logistieke diensten).
- Dienst voertuigen, opgenomen in de FOD Financiën.

De FOD Mobiliteit en Vervoer heeft drie stafdiensten :

- Budget en Beheerscontrole
- Personeel en Organisatie
- Informatie- en communicatietechnologie

Deze diensten worden aangevuld met drie ondersteuningsdiensten :

- Secretariaat en Logistieke diensten
- Juridische dienst
- Interne audit

De dienst omvat ook nog vier Directoraten-generaal. Volgens het organogram is de indeling als volgt :

- Mobiliteit en Verkeersveiligheid
- Vervoer te land
- Maritiem vervoer
- Luchtvaart

15.3.3. *Archieven*

De meeste archivalische bronnen worden beheerd door de bevoegde ambtenaren. Men kan bij de respectieve diensten terecht voor verdere informatie.

15.3.4. *Publicaties*

Het departement verzorgde een aantal niet-periodieke publicaties, in de vorm van brochures. Ze bevatten onder meer statistieken over vervoer, het wegennet en het voertuigenpark. De website van het departement (www.mobilit.fgov.be) bevat wettelijke en reglementaire teksten, praktische informatie en cijfergegevens over elk van de grote opdrachten van het departement (weg-, water- en luchtvervoer).